

UMĚLECKÁ SBÍRKA V OHROŽENÍ? ZKUSTE SVĚŘENSKÉ FONDY!

TRH S UMĚNÍM ZAŽÍVÁ NEBÝVALÝ BOOM. DOSTATEK VOLNÉHO KAPITÁLU, ROSTOUCÍ EKONOMIKA, ALE I OBAVY PŘED JEJÍMI MOŽNÝMI VÝKYVY PŘIVÁDÍ STÁLE VÍC LIDÍ K INVESTICÍM DO UMĚLECKÝCH ARTEFAKTŮ.

DAVID NEVEŠLÝ,
partner advokátní kanceláře
HAVEL & PARTNERS

V loňském roce utratili sběratelé výtvarného umění na aukcích v České republice dohromady 1,4 miliardy korun, což bylo o deset procent více než v roce 2016. K tomu však připočítáme velké množství obchodů probíhajících zcela privátně, což je převažující trend zejména u starožitností. I v tuzemsku tak vznikají unikátní sbírky umění soustředěné v rukách jednotlivců. Ti je zpravidla vytvářejí v průběhu svého produktivního života. Během této doby však mnohdy zapomenou položit si včas otázku, co se jednou s tou nashromážděnou krásou stane. Zůstane v dobrých rukou? Bude s ní dobře naloženo? Nestane se součástí vypořádání nepovedeného manželství dědiců?

Během naší dlouholeté praxe s privátními klienty jsme se setkali s řadou případů, kdy movití lidé a vášniví sběratelé umění v jedné osobě museli znenadání řešit poměrně překerní životní situace. Představme si například muže středního věku, který během své dvacetileté úspěšné podnikatelské kariéry dokázal díky svému koníčku nashromáždít jedinečnou sbírku obrazů. Olejomalby, grafiky, rytiny a další pečlivě setříděná díla, či dokonce ucelené sbírky – tím vším postupně ozdobil nejenom zdi interiérů ve svých několika privátních nemovitostech, ale i v prostorách firmy, kterou založil a řídí. Zbytek má uschován v depozitářích. Ačkoliv správa takového portfolia něco stojí, a jenom v případě pojištění nejde o zanedbatelné částky, celková hodnota sbírky násobně převyšuje nabývací hodnotu. Jakýkoliv prodej by tedy přinesl

výrazný zisk, který se může postupem času dále zvyšovat. Některé části sbírky nicméně mají cenu jen jako celek, proto by nebylo rozumné se jich zbavovat individuálně bez znalosti kontextu celého díla. V budoucnu by sběratel také chtěl, aby se z jeho kolekce mohla těšit veřejnost.

NEJISTÁ BUDOUCNOST SBÍRKY

Realita všedního dne ovšem celou věc podstatně komplikuje. Majitel sbírky má totiž kromě umění ještě jednu vášeň – ženy. Se třemi předchozími partnerkami zplodil celkem čtyři děti, které stejně jako jeho současná partnerka nikterak neholdují výtvarnému umění. Reálně tedy hrozí, že pokud by sběratel vážně onemocněl, a v důsledku toho byl omezen na svéprávnosti, anebo kdyby zemřel, nebude tu najednou nikdo, kdo by se o sbírku zodpovědně postaral.

Takový klient se zpravidla až v této fázi vlastních introspektivních úvah začíná seznamovat se základními pravidly dědického řízení v České republice. Zjistí například, že pokud nic nezařídí dopředu, uplatní se v rámci dědictví institut nepominutelného dědice a princip dědických tříd. Tedy že se sbírka rozdělí mezi nezletilé a zletilé děti a stávající partnerku, s níž se plánuje oženit, zatímco sběratelův bratr, který se o výtvarné umění celý život zajímal a mohl by celistvost sbírky garantovat do budoucna, nedostane vůbec nic. Stejně tak padá i možnost veřejného vystavování v podobě zápůjček galeriím, protože se nedá očekávat, že by potomci, z nichž někteří se začínají potácet v dlužích, s něčím takovým sami od sebe souhlasili. Sečteno a podtrženo, ponechat sbírku napospas nijak neregulovanému dědickému řízení by v dané situaci a s ohledem na preference majitele sbírky reálně přineslo její zánik. Co tedy zbývá? V souvislosti s dědictvím lze samozřejmě učinit několik základních právních kroků, díky nimž může být majetek nasměrován pro případ smrti zůstavitele do těch či oněch rukou. I dědická smlouva nebo závět však narážejí na zákonné limity. Bratr majitele sbírky by rozhodně nemohl na základě těchto právních institutů získat v rámci dědictví kontrolu nad celou sbírkou, protože by na její část stále mohli uplatňovat zákonný nárok také nepominutelní dědici, tedy zůstavitelovy děti. K jejich eliminaci by mohlo dojít jedině

vydědění, pro což by ovšem musely existovat pádné důvody, a ty se objevují spíše zřídka. Navíc majiteli sbírky nevadí, že jeho potomci na čtvrtiny zdědí například jeho zánovní Ferrari. Jde mu v tomto případě pouze o zachování celistvosti sbírky výtvarného umění a její další možný rozvoj.

SBÍRKA POD OCHRANOU SVĚŘENSKÉHO FONDU

Naštěstí nejenom pro „úschovu“ a správu uměleckých děl existuje v České republice již pátým rokem institut svěřenského fondu. Jedná se o tuzemskou obdobu anglosaských trustů. O co jde? Stejně jako v případě trustu i svěřenský fond umožňuje vlastníkovvi oddělit pro zvláštní účely část svého majetku, a tím dosáhnout jeho značné právní ochrany i soukromí. Takto vyčleněný majetek se dostává pod správu jmenované osoby, správce, který o něj pečuje ve prospěch beneficianta, to znamená obmyšleného.

Proto by měl zakladatel fondu věnovat maximální pozornost zejména optimálnímu nastavení funkce, odpovědnosti a odbornosti správce včetně rozsahu jeho činností. Správcem vyčleněného majetku by měla být osoba s dostatečným zázemím, erudicí a morálními vlastnostmi. V případě sbírky uměleckých předmětů se přímo nabízí, aby sám majitel vybral správce, jemuž důvěřuje, a vstúpil mu zásady spojené se sbírkou, jejím dalším rozvojem i vztahem vůči beneficiantům. Majitel si zároveň může po dobu svého života ponechat vliv na klíčová rozhodnutí, která bude v souvislosti se sbírkou potřeba udělat – od vytvoření

pravidel pro správu a rozvoj sbírky prostřednictvím kurátorů přes zajištění jejího financování a zabezpečení až po nastavení pravidel distribuce možných výnosů mezi své děti, bratra a jeho rodinu a podobně. Součástí nastavení svěřenského fondu mohou být i pravidla pro pronájem sbírek galeriím, jako to vidíme například u některých významných českých rodin.

V souhrnu tedy svěřenský fond může eliminovat hned několik jevů zároveň – od potíží v důsledku přibývajících věku sběratele přes nezáměr dětí o sběratelství až po soustavný tlak partnerky na zpeněžení sbírky. Díky profesionálně spravovanému fondu ubudou sběrateli starosti a až do sklonku života se může v klidu věnovat umění a užívat si jeho krásy doma, na chalupě i v kanceláři. Oddychnout si mohou i děti, protože vědí, že otec na ně již nebude naléhat, aby pokračovaly v jeho stopách, pokud se tak samy nerozhodnou. Stejně jako partnerka majitele mohou mít k dispozici finanční prostředky, které sbírka vygeneruje. Toto plnění je nicméně v rámci pravidel fondu nastaveno tak, aby nedocházelo k nevhodné spotřebě.

Jinými slovy, nic se v zásadě nezměnilo, pouze sbírka dostala profesionální správu, z níž mohou při rozumné konfiguraci svěřenského fondu těžit úplně všichni. Je však nezbytné domyslet všechny varianty a dopady, které bude to či ono pravidlo v podobě konkrétního ustanovení mít. Proto jsou svěřenské fondy často zakládány na několik desítek let dopředu a i tuto skutečnost je třeba při jejich nastavení reflektovat.